

A. GERGELY ANDRÁS CSC
 andrasgergelya@gmail.com
 főiskolai docens (ELTE TK)

Független függések, avagy Common Sense és földrészpopulizmus

— *Independent dependencies, or
 Common Sense and
 the continent-populism* —

DOI 10.14232/belv.2016.ksz.8
<http://dx.doi.org/10.14232/belv.2016.ksz.8>

Cikkre való hivatkozás / How to cite this article: A. Gergely András (2016): Független függések, avagy *Common Sense* és földrészpopulizmus. *Belvedere Meridionale* 28. évf. Különszám. 91–97. pp

ISSN 1419-0222 (print) ISSN 2064-5929 (online, pdf)

(Creative Commons) Nevezd meg! – Így add tovább! 4.0 (CC BY-SA 4.0)

(Creative Commons) Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0)

Emberiesség, szabadság, jogállam – ezek lennének meghatározó alapelvei, „kőbe” vésett konszenzusos partnerség mintázataként megfogalmazott deklarációi az Egyesült Államoknak Matthew Spalding forrásműve szerint.¹ Mert hát az ókori római joguralom és hagyománykövetés ideája mint vezérelv George Washington óta mintáértékkel bír az

államférfiak megannyi generációja számára, akik midőn folytonosan a jog uralmát helyezik az emberek fölötti uralom helyébe, kulcsmegoldásként a republikanizmus és alkotmányosság elveit kívánják képviselni. „*Minden nemzet valamilyen közös minőségből merít értelmet és célt – azonos etnikai jellegből, közös vallásból, egyazon történelemből. Az Egyesült Államok más. Amerikát egy adott időben, adott emberek egy csoportja az emberiségről, a szabadságról és a jogállamról alkotott meghatározott alapeszmék mentén alapították*” – tanítja bevezetőjében a szerző (13–14. oldal). Az USA mint a nyugati civilizáció eredménye – bár a zsidó-keresztény kultúra és a brit politikai szabadságelvek forrongó közegében született –, nem egyik uralkodóját a másikra cserélte vagy a népet nyomta mélyebbre kitérően, hanem úgy próbált alkotmányos jogrendet, népszuverenitási alapokat lefektetni (kialakulásakor még tizenhárom gyarmat érdekelte számára 1776-ban), hogy az új kormányzati struktúrát maguk az emberek legyenek képesek tartalommal megtölteni és intézményesen megvédeni. A Függetlenségi Nyilatkozatban az alapvető jogokról, a kormányzás cél- és értékrendszeréről, s párhuzamosan a politikai hatalom korlátozásáról fektettek le alapelveket, s 1789. évi ratifikálása óta a partnerségi közösség minden érdekelteinek saját közös hagyományait az alapító atyák közjogi alapdokumentumához kötődő „nemzeti és politikai közösség” világtörténelmileg is sikeres példázata formálja meg. Az önnön kivételességének tudatában és példázatának egyetemlegesen is terjesztendő mivoltában megerősödött forrásmű máig érvényesnek tekintett üzenete a nemzeti státusz kivételes, de nem követhetetlen bizonyosságára épül, mégpedig olyanféle örök érvényű filozófiai igazságokon és éles politikai meglátásokon magasodva, amelyek a világ legrégebben hatályos alkotmányának sikerét tanúsíthatják. Az Atlanti-óceán túlnani oldalan, saját európai alkotmányos rendszerünk és az európai Államok példájának már Victor

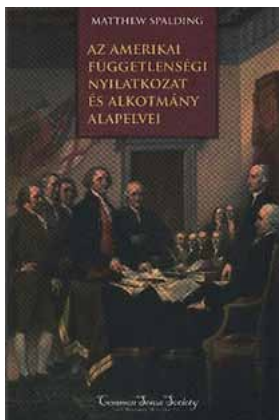
¹ *Az amerikai Függetlenségi Nyilatkozat és alkotmány alapelvei.* Common Sense Society – Századvég Kiadó, Budapest, 2011. 157 oldal. /Rediscovering Our Principles, Reclaiming Our Future... We Still Hold These Truths/.

Hugo által is fennen üdvözölt áthozatala idején már evidenciává fogalmazódott a jogállami rendszer, a republikanizmus és a szabadság eszméjében rejlő alapvető filozófiai igazságok mint alapelvek elismerése. Olyan történelmi lehetőség, ugyanakkor felelőssége is, melyet már az amerikai forradalmár, Thomas Paine is felismert 1776-ban: „*Amerika ügye széles értelemben az egész emberiség ügye*”.

Matthew Spalding a Heritage Foundation B. Kenneth Simon Center for American Studies igazgatója, alkotmányjogász és történész, aki közérthető értekezésében az elvülhetetlen alapelvek nyomkövetésével mutatja be az amerikai alkotmányozás historikus útját és történelmi nemzetformáló szerepét. Maga az Alkotmány-szöveg (117–135. oldal) és Módosításai (136–151. oldal) a Kongresszusban 1776. július 4.-én elfogadott *Egységes Nyilatkozat* közlésével (109–116. oldal) egészül ki, s egyenként értékeli a Bill of Rights (88–95. old.), a mindenkor Legfelsőbb Bírósági gyakorlat (102–108. old.) bírói felülvizsgálattal összefüggő, a „korlátozó alkotmány általános teóriájából következő” eljárásmodokat is megerősítő hatását, a „kiegészítő óvintézkedések” rendszerét és az „államokból álló nemzet” föderalizmusra meg helyi önkormányzati autonómiára épülő konvencióit (79–87. old.).

Spalding felváltva (vagy nemegyszer együttesen) gyakorolja a politikakutató, a politikai filozófus, a politikatörténész és a politikuskritikus készségeit, és 2010-es kötetének sajtóértékelései között független szakértői mivoltának dicsérete, az alkotmányelemző fegyvertárával érdemben küzdő, a közgondolkodás és a közmegegyezésre figyelemmel lévő publicista szabadelvű megnyilvánulását körülhízelgő gondolkodói minősítések halmozása lelhető meg. Az alkotmányos berendezkedés

sikerének tekintett hagyománykövetés, a szabadság értéknormáit követő példamutatás, valamint az államok közötti partnerség mellett megerősített autonómia – melyek máig érvényesnek tekinthető üzenettel veszik körül az amerikai alaptörvényt – ekképpen megjelenítése a szerzői szándék szerint mindazon amerikaiaknak szól, akik rászolgálnak, hogy alapozó bevezetést kapjanak a Függetlenségi Nyilatkozat és a szövetségi alkotmány keletkezéstörténetébe, legfontosabb alapelveibe. Nem kevesebb, mint az USA belső politikai erőterét és külpolitikáját visszafogott lelkeséggel megjelenítő mű ez, amelyben a kortárs (avagy időbeli korlát nélküli) modern politikai gondolkodás két meghatározó alapszövege „maguktól értetődő igazságokként” aposztrofált értékek formájában jelennek meg, mintegy konzervatív és konzekvens alapon végigvezetve a hatalmi ágak elválasztásától, vagy a fékek és ellensúlyok rendszerére épülő kormányzás gyakorlatától az elvi alapokra épülő politikai vezérfonalig, mint olyat, melynek a leggyakoribb fölidézése a Nyilatkozat sokat idézett felütésében fogalmazódik meg: „*Minden ember egyenlőként teremtett, az embert teremtője olyan elidegeníthetetlen Joggal ruházta fel, amelyekről le nem mondhat, s ezek közé a jogok közé tartozik a jog az Élethez és a Szabadsághoz, valamint a jog a Boldogságra való törekvésre*”. E történelmi értékű és szilárdságú önértelmezés, mely legfőképpen következményei és velejárói okán kapott méltó rangot, Spalding szerint bizonyos társadalmi-kulturális változások és alkufolyamatok eredménye, vagy inkább talán ezeknél is sokkal mélyebb, természetjogi vagy az isteni törvény kifejeződése. Szerzői állásfoglalása az utóbbi melletti érvelést tekinti érvényesnek, hisz úgy ismereti a történelmi előzményekből

építkező, változásaival együtt is a „klasszikus” (a Cincinnatus által az egyenetlenkedő néppártot lecsendesítő és a senatus tekintélyét helyreállító dictator) mintájára megformált történelmi szerepkört, mely a Függetlenségi Háború és az egyenlőnek teremtett lakosság partnerségében véli meglátni a Nyugat emberének új példázatát (16-24. old.). Értő aggodalommal óv a kormányzati hatalom túlterjeszkedésének legitimálásától, féltőn tekint az Egyesült Államok alapító atyái által lefektetett elvek relativizálására, az alkotmány önkényes, „originalista” értelmezésére, illetve mindezekeken keresztül „a Természet Törvényei és a Természet Istene” által mintegy elrendelt szisztémára (25-30. old.). A kormányzottak beleegyezése, az egyenlő természetjogok, a ratifikáció során kialakított rendszerelvű logika érvényre juttatása alkotja azokat a princípiumokat, melyekből fakad a törvényhozói hatalom, végrehajtói hatalom és bírói hatalom egészséges elválasztása, a Föderáció megformálásában az Alkotmányozó Gyűlésen lefektetett elvek mindenkorai kontrollja (39-68. old.), a bármikor esedékessé váló politikai szabadságkorlátozás veszélyére felügyelés a mindenkorai központi hatalom túlsúlyával szemben (72-83. old.), tehát végső soron a népképviselőt nevében a „nagyobb köztársaság” választott képviselőire ruházott kontroll-feladatok súlyát növelendő. Madison ismert kinyilatkoztatása szerint „A néptől való függés kétségkívül a kormányzat első számú öre”, de ehhez „kiegészítő óvintézkedésekre” is szükség van, az emberi erény viszont „indulattal és érdekel” van körülvéve, melyek így együtt már az alapító atyák előrelátó gondoskodása révén az emberiség versengő érdekeit uraló felelősségvállalással terheltek, ezáltal megnehezítik azt, hogy „a magasabb rendű indítékok hiányának” velejárójaként túlhatalom alakuljon ki. Másik oldalon pedig „az elfogult és hatalmaskodó többség visszélése” ellenében is speciális eszköztárra van szükség, demokratikus államformára, mely „eléggyé energikus és hatékony ahhoz, hogy megvédje magát, és eleget tegyen céljainak anélkül,

hogy önkényessé válna” (72-73. old.).

A jogállam rendszerét Spalding az amerikai alkotmányozás történelmi útja, öröksége, továbbá a republikanizmus és a szabadság alapelvében lefektetett filozófiai igazságok elismerése révén teret nyerő egyensúlyok kialakításáig vezeti el. Sugallja azt is, hogy nem csupán az amerikai egység, hanem a bárhol és bármely államiság számára alapelv-jelentőségű szabadság normája lehet az, ami „örök érvényű” filozófiai, morális és aktuálpolitikai belátások felé vezet. A kötet visszafogott lelkessége, retorikus harsányság nélküli szárazsága nem csupán magabiztos cselekvésorientációt sugall, de a követendő példa, a „minta” nagyszerűségét sem rejt szem elől. A „világ legrégebbi hatályos alkotmányának” sikere és változástörténete ugyanakkor azt is illusztrálja, mennyiben nem aktuális mintázat vagy evidens célrendszer mindez a más berendezkedésű, eltérő struktúrájú, sajátlagos történeti-politikai környezetű további államok számára...

Közmegegyezés a másságban

Spalding kötetében (jóllehet a magyar kiadásban) szerepel mintegy mottóként a nehéz kiegyezés-képességéről hírhedt, és ugyanakkor francia, brit, török és más tiszteletkörök után éppen Amerikában a megújuló támogatásért kilincselő Kossuth Lajos egy mondata, melyet 1852 januárjában ejtett el Washingtonban: „A dolgok jelen állása szerint Európának márpedig nincs jövője, ha csak nem az amerikai republikanizmus”. A republica híve talán ismerhette, mindenesetre a magyar nemesi hagyomány által meghurcolt attitűdnek tarthatta a konzervativizmus hagyománykötött alakzatait, az aulikus-nemesi, a kisenemesi-röghözkötött, meg a populáris kegyekre építkező klerikális változatot is. A magyar felvilágosult nemesség/értelmiség számára példás előképnek tekintett német-honi filozofok azonban a naiv lelkességgel vagy akut politikai hatásoknak kitett elvbátorsággal vol-

tak más egyensúlyban: báró Eötvös József vagy Széchenyi István, Bessenyei György vagy Batsányi János „europээр” szellemiségére inkább gyakorolt hatást Wilhelm von Humboldt, aki még a történetírói feladatok terén is a „minél tisztábban és maradéktalanabban” vállalt történelem-ábrázolást pártolta, a „belső igazság” mentén a „közvetlen megfigyelés elöl elzárkózó” attitűdre szavazott. A kor ekképpeni felfogása, a nemzeti látószögben a konzervatív világkép respektálása ugyanúgy a mitikus nemzetépítés céljait szolgálta, mint az amerikai hagyománytartó értékrend képviselőinek meghatározó megnyilvánulásai. Napjaink neokonzervatív Amerikájában ez a fajta politikatörténet és funkcionalizmus immár felülrétegződött a bipoláris világ és a posztbipoláris világképek új kihívásainak, szerepvállalásainak és külpolitikai szerepkeresésének feladattudatával is – egyszóval azzal, hogy a történő történelem drámai változásai immár rákényszerítették az USA külpolitikáját és új civilizációs keretrendszert építő stratégiáit az erőforrások politikai ellenőrzésének vállalására, a hidegháborút „új világrenddel” meghaladni próbáló törekvések belső térnyerését jóváhagyó államszerep vállalására is. A hetvenes évek első harmada óta az amerikai politikatudomány újabb főiránya lett a neokonzervatív felfogások kedvelése, közgazdász, jogász, szociológus vagy filozófus rendszerkritikák is erre vették a főirányt, új-fajta reflexió-készségre szorítva magát az államot, a szavazópolgárt, a lázadó korosztályokat és a társadalomtudósok szélesebb körét is. Mindeme fejlődés- és korszekifikus vonások konzervatív bírálata jutott idővel az Államok politikatörténetének új tónusú értelmezésében teret nyerő politikai filozófiáknak is.

E korszakos diadalról és az „Amerikamítosz” kiépülésének politikai következményeiről, az ellenforradalmi attitűdről és konzervatív „hátramenetről” szóló monografikus művével lepi meg olvasóit az a monográfia, melyet Békés Márton írt meg *Az amerikai neokonzervativizmus. Egy kisiklott ellenfor-*

radalom címen.² A roppant aprólékos, precíz és szikár kötet azt a fajta politikai filozófiát és gazdaságlelektani korszakot jellemzi meglehetősen árnyaltan, amely a posztbipoláris világban immár az unipoláris vagy világkormányzási trendek felé haladni látszik. A korábbi másságokkal szembeni új-másság rendszer- és világképe a neokonzervatív hagyománykötöttség keretei közötti eszmetörténeti alapokat fejtí föl, a „hagyomány politikájára” épülő filozófiai és gazdaságteoretikus alapokat, a nemzetközi kapcsolatok ezekből fakadó jellegét, mint olyan ki-nem-merevített élő-éltető hatásegység, amely nem egyszerűen konzervatív a közösségszolgálat terén, s nem diktatorikus a múlttal-jelennel-jövővel összefüggésben, hanem a szakadatlan áramlás, az átélt idő élménye, a „változatok végtelen variációjának” nevezhető történelem sodrában a generációk időfelfogásának módosulásában, a második világháborútól a Bush-éra végéig tartó időszak atlanti kultúrkörre jellemző aktualitásaira, nemzetközi súlyának átalakulására jellemző trendek összegződésében fogalmazható meg talán leginkább. A történelmi revolucionizmus és az ellene ágálló ellenforradalmi gondolkodás feszültségeiből fakadó léthelyzeteket úgy helyezi a konzervatív diskurzus-mezőbe, hogy merevségtől javarészt mentes politikai filozófia fakad belőle, a „tagadás tagadásába”, a történelmi tudat tradicionalista akcionizmusába torkolló „transzcendens alázattal” szembeni értelmezési keret, melyet az amerikai típusú konzervativizmusba ágyazódó neokonzervatív irányzat ismertetésével old meg, mintegy átlépve azon a fikciós határvonalon, amely nem-ideológiai és nem-haladáselvű világokat a Pax Americana világhegemóniára áhítózó változathoz vezet. Az egydimenzióssá váló ideológiai világ, az alapító atyák követését a bipoláris világ utáni közegében a „megalkotott mérsékelt alkotmányos rendszer megóvását” célul tűző (380. old.) törekvésekben, Washington, Hamilton és John Adams nemzedékeinek örökségét taglalva, az amerikaiak „újrakezd-

² Századvég Kiadó, Budapest, 2008. 464 oldal.

hető” célrendszerében a „Reagan-forradalom” és ellenforradalmi erőinek küzdelmében a lehetséges (bármily utópikus) jövőt keresi. A demokrácia, mint Amerika legalapvetőbb tradíciója, kitermelte már a neokonzervatív ellenforradalom után a forradalmi neokonzervatív eszmeképzetet is: bár az egydimenziós világhatalmi térben „majdnem kizárólagosan külpolitikai iskola lett”, de realizmusra fókuszáló képessége, „az erő és az idealizmus” keveredéséből összeálló hibriddé vált, mellérendelően kezelve „a protestáns etikát és egyéb kulturális féket”, teleologikus történetfilozófiai konstrukcióban megnevezve a haladás progresszív mivoltát (374–380. old.). Az Előszóval együtt nyolc fejezet és a kiadós bibliográfia (nem túlzás a szóhasználat ekképpen) korszakos súlyú ideológia- és politikaelméleti alapkönyvvé teszi ezt a kiadványt. Az Államok szerepe a nemzetközi politikában, erőinek és megosztó-támogató stratégiáinak változatai a külkapcsolatokban, a posztbipoláris káoszban torz rendet teremteni kívánó erőkkel szembeni megerősödésben megmaradó (már nem birodalmi, de nagyhatalmi) magabiztosság, és az egypólusúvá vált nemzetközi térségben az ideologikus-utópikus szereptudat vállalása még további stratégiai értékeket, szövetségeket, belső egyensúlyok átalakítását igényelnek. „Negyvenévi út után tehát a neokonzervativizmus történetében olyan húsz esztendő következett, amely diametriális ellentétben áll az eredeti mondanivalóval”. A második világháború utáni hidegháborús korszakot követően „a neokonzervativizmus másfél évtizedes korszakos születés után a hatvanas évekre egy sajátos amerikai ellenforradalmi jelenség lett, amely a nyolcvanas évekre – a *Reagan Revolution* idején, azzal egy időben – elérte teljességét, majd 1988–1990-ben többnyire a normális viszonyok közé kívánta visszakalauzolni az országot” (393. old.). A hidegháborús győzelem, a jobboldal túlélési játéka, az antikommunizmusban egyesített konzervatív erők belső megosztottsága ekkor vezetett el a realista világméretben fogant, tévutakat kerülni próbá-

ló új, főként generációs csoport átfarmálódó stratégiájához. Az amerikai konzervativizmus paradigmaváltása és visszatérése az intézményi és kulturális gyökerek meghatározta „régi-új” úthoz, talán nem utolsósorban annak ismételt tudomásulvétele is lett, hogy „az amerikai kormányzat a nép saját választásának eredménye, amelynek intézményrendszerét az alkotmányozási folyamat során megfontolt államférfiak alakították ki és kodifikálták az amerikai alkotmányban. Az első elnök szerint ezért az alaptörvényhez való hűség, a megosztott állami hatalom rendszerének fenntartása, valamint a tekintéllyel és erkölccsel rendelkező kormány átgondolt cselekvése stabilizálhatja az amerikai rendszert” (400. old.). A Zárzó konklúziója e neokonzervatív értékelv újrafölszámított dimenzióit jeleníti meg, rövid összefoglalásban is meghaladva a megelőző négy száz oldalon taglalt számtalan verziót. A tanulságok értéke és normatív elve persze nemcsak szembe megy a Fukuyama vizionálta „*kormányzás és államépítő világrend*” képzettel, vagy az *Amerika válaszüton* neokonzervatív örökség-eszmével, de a reményt is meghagyja, hogy az Államok nem „*A Nagy Szétbomlás*” felé haladnak, nem „*A történelem vége*” irányába indultak, hanem e végponton túli szférák valóságközeleli célrendszere felé.

A nagy szétbomlás és a független függések

Előző, fejezet-záró mondatokban alighanem látványosan túlértékeltem Békés Márton munkáját, mikor az alighanem legtekintélyesebb teoretikus, Fukuyama korszakos koncepcióival ellenpontozott gondolatmenetét emeltem ki. Ám mégsem csupán kontrasztot állítottam: egykönnyen átlátható, hogy az amerikai tradíció-kötött állampolitikai, kormányzati stratégia, kül- és nemzetpolitikai testcselek jellegzetes korszaka az Alaptörvény kora óta is számos kerülő ellenére stabilan megmaradt alapelvekre épül. A neokonzervatív hagyo-

mány is a demokrácia, autonómia és hatalomgyakorlás mindenkori „választóját” emeli fókuszba, s ennek fölmutatásával Fukuyama sem tesz kevesebbet, mint rangképességet nevez meg, bármily lehangolt végkicsengéssel komponál monografikus műveket – szemben Békés Márton pozíciójával, aki persze kiemel, hangsúlyoz, kontrasztokat formál, nagy kompozícióba építi tényanyagát, de alapvetően nem vizionál, hanem deskripcióra vállalkozik. Viszont ha egy négyévfél száz oldalas monográfia nem egykönnyen ismertethető a maga tagoltságával, árnyalt és gazdagon hivatkozott forrásanyagával, teoretikus és historikus bázison fogant körképével, talán az a képzet mégis érvényes lehet, hogy az ugyanabban a kiadói sorozatban kiadásra került Fukuyama-kötet majd összevethető lesz Békés monográfiájával. Ez persze könnyen belátható tévedése a recenzensnek: Francis Fukuyama *Amerika választúton. Demokrácia, hatalom és a neokonzervatív örökség* című munkájában³ a Bush-örökség üttévesztésével és a 2001-09-11 óta érvényben lévő amerikai külpolitikai rizikóvállalás szimbolikus szférában végbemenő bukásával foglalkozik, nyílt pártszakadás vagy világnézeti meghasonlás formájában is a többi neokonzervatívval folytatott vitát tükrözve... – de nem politikai pamflet formájában, hanem angolszász típusú szaktudományi eleganciával és meggyőző erővel.

A kötet hét nagyobb fejezete az Alapelvekből indul ki, a neokonzervatív örökséggel folytatja, fenyegetés és kockázat stratégiai háborúival, amerikai kivételességtudatból fakadó nemzetközi legitimációval és a fejlődés társadalomátalakítási teoremaival teljesíti ki, hogy majd a világrend intézményeinek újragondolásával és egy másfajta USA-külpolitika körképével zárja. A belső ív több ponton parallel a Békés taglalta ideológiai és stratégiai fejlődéstörténettel, „az amerikai gondolkodás bezárulásának” ideológiai alapjait felfejtő Allan Bloom-féle felfogás kritikai

felülbíráásával, a Nemzeti Érdek és a Közérdek című folyóiratok szellemi horizontjával, az USA biztonságpolitikai háttérszervezeteinek stratégiai tervező tevékenységével, meg az Új Amerikai Évszázadért projekt Clinton elnököt Irak elleni támadásra ösztökélő ideológiai hatásmechanizmusokkal. Ezenközben látja és vallja be Fukuyama: „*Arra a következtetésre jutottam, hogy a neokonzervativizmus politikai szimbólumként és gondolatkörként egyaránt olyasvalamivé fejlődött, amit nem tudok többé támogatni. Amint e könyvben bemutatni igyekszem, a neokonzervativizmus koherens elvek együttesén alapult, amelyek a hidegháború során nagyjában-egészében ésszerű külpolitikához vezettek mind itthon, mind külföldön. Az alapelvek azonban sokféleképpen értelmezhetőek, és a kilencvenes években egy olyan amerikai külpolitika igazolására szolgáltak, amely túlhangsúlyozta az erő alkalmazását, és logikusan vezetett az iraki háborúhoz*” (9. old.). Ezt az üttévesztést és a Bush-kormányzat utáni állam alternatíváit vezeti végig a könyvön, a háborút mint az egypólusú világrend „fenntartás nélküli sikereként” elkönyvelt, „demokratikus realizmusként” triumfáló stratégiát 2004-ben már mint igazságtalan és indokolatlan háborúviselési következményt taglalja egy akkori (*A neokonzervatív pillanat* című) írásában, amely a korábbi keményvonalas Izrael-ellenes politika bírálatát termelte ki magából, s ennek „az apokaliptikus muzulmán világ fennálló fenyegetéséről” szóló téziseivel is vitába száll. A háborús és konfliktusgeneráló külpolitika, mely az USA-n belül is kialakította a Belbiztonsági Hivatal ügynökségét, keresztülvitte a Kongresszuson a hazafiassági törvényt, szélesebb jogkört adott a belügyi hatóságoknak, megtámadta Afganisztánt, s meghirdette a „megelőző háború” doktrínáját, majd megtámadta Szaddam Husszein rendszerét is a tömegpusztító fegyverekkel rendelkezés vádjával, melyek épp oly valótlanok voltak, mint a tálibok elleni szilaj vádak... Mindezek inkább folytonos hadviselés légkörét, s koránt sem

³ Századvég Kiadó, Budapest, 2006. 223 old.

a féken tartás taktikáját jelezték, ami részint régi amerikai policy, s benne méltó szerepe van a neokonzervatív „realisták” hangjának, részint tükrözi az erőpolitikával szembeni liberális internacionalisták jogon és nemzetközi harmónián alapuló rend eljövételében reménykedésének, továbbá a nacionalisták „nemzeti érdekeket szemellenzős, biztonságcentrikus módon” kezelő, izolacionista és idegenellenes attitűdjének, valamint a hidegháborúból még itt maradt „realista versus neokonzervatív” hagyomány követőire tagolható csoportok hatalmi szerepköreinek is. Mindezekből a világ válaszaként a „lány ellensúlyozás” következik, az amerikai hegemoniára törekvés és a globális Amerika-ellenesség kibomlása is, a belső nemzetépítési stratégiák térnyerése és küzdelme éppúgy, mint a más államokban kiváltható rokon- és ellenszenv manipulálása (19–21. old.). Olyan kérdések viszont, mint Kína, Észak-Korea, koszovói háború, Darfur-folyamat, START-egyezmények, ENSZ, Világbank és NATO-építés, Nicaragua, Kuba, Fülöp-szigetek, Dominikai Köztársaság, afrikai államok és közel-keleti konfliktusok kezelése – már nem képezték a közmegegyezéses, legitim hatalomgyakorlat kérdését, ahogyan a költségvetés hadászati befektetései vagy a külföldi államokban USA-párti politikák sikerre segítésének megannyi kísérlete sem (142–175. old.). A nemzetközi együttműködésben tehát a legitimitáció és az uralmi hatékonyság kontrasztba került, végjátzmákra kényszerült, s nemegyszer veszteségekbe torkollott. Mindennek újragondolása és a hagyományos, szuverenitáson alapuló világrend-építési gyakorlat háborúmentes övezetek kialakítását célzó stratégiai célrendszerének súlyba helyezése csak akkor lehetséges, ha a fejlődő világ szegénységét, demokrácia-deficitjét, hiányzó szuverenitását együtt mérlegeljük az Államok éppén akut doktrínáival (175–202. old.).

Az a kérdés: vajon nem kellene-e az USA-nak önkorlátozást gyakorolnia, vagy hogy a fékek és ellensúlyok rendszerébe vetett ameri-

kai hit és a koncentrált hatalommal szembeni evidens bizalmatlanság még jószándékú és erőteljes legitimitáció mentén is meglevő attitűdje jogos-e, s megőrizhető-e a bizalom hazai meg nemzetközi téren, egyúttal fölveti a kiterjeszhető másik kérdést, hogy élhet-e hatalmával a kormányzat, amikor elkerülhetetlen a kihívásokkal összefüggő szembesülés (például szeptember 11.-e)... Mindez egyben annak is vitatható témaköre, hogy a világ egyedüli szuperhatalma által elkövetett hibák megbocsáthatóak-e, s ha rávilágítanak a jóindulatú hegemonia elkerülhetetlen fogyatékoságára, szükséges és lehetséges-e „nem csupán jóindulatúnak, de körülmekintőnek és okosnak is lennie...” – immár nem csupán az amerikai szupremácia fő problémája, hanem az ítélőképesség korlátozott mivoltára, sérülékenységére is utal (201–203. old.). Ha ugyanis „*Amerika válaszában*” van, akkor az államépítés, a 21. század kihívásaival szembeni Common Sense sem csupán szervezeti problematika, hanem egész földrésnyi hangos populizmus méltatlan visszhangja is.

A három kötet, s aminek itt az USA kapcsán evidens módon kapcsolódnia kéne újabb három opusz ismertetésével (John Lukacs: *Hozzászólások a legújabb kori magyar történelemhez* /2013/; Berit Bliesemann de Guevara & Tatjana Reiber szerk: *Karizma és hatalom* /2011/; Ernesto Laclau: *A populista ész* /2011/ – hogy több szakmai munkát ebbe az írásba már ne is próbáljak beleszuszakolni), annak mind az amerikai „álom” és földrésnyi „valóság” kontrasztjában megvan a maga nacionalista, etatista és populista verziója ugyancsak. Ezekre talán majd egy másik alkalommal visszatérhetek... Talán addig, míg a kölcsönös és független függések már nemcsak egy migrációkból fogant nemzeti-birodalmi építkezést, hanem a nyitottságból fakadó univerzális partnerséget teszik a fennállás, hagyomány és kulturális örökség alapegységévé... *